

Milli dilçiliyimizin “Dədə Qorqud”u

Görkəmli dilşünas alim, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Dövlət mükafatı laureatı, filologiya elmləri doktoru, professor Əbdülzəl Dəmirçizadə 115 il əvvəl – 1909-cu ildə Şəkide anadan olub. Erkən yaşlarından şeir və hekayələr yazsa da, tənqidi məqalə və bədii очеркlər müəllifi kimi fəaliyyətə başlasa da, sonra görkəmli dilçi alim kimi Azərbaycan elminə adını əbədi həkk edib.

Gənc Əbdülzəl ADU (indiki BDU) pe-daqoji fakültəsində Bəkir Çobanzadə, Əbürrəhim bəy Haqverdiyev, Yusif Vəzir Çəmən-zəminli, Abdulla Şaiq kimi tanınmış alim və yazıçılardan dərslər alıb və elmə ömürlük bağ-lanıb. Özü də müəllimləri kimi, Azərbaycan dilçiliyinə misilsiz töhfələr verib.

Görkəmli elm xadiminin yubileyi mü-nasibətilə Mirzə Fətəli Axundov adına Milli Kitabxanada onun həyat və fəaliyyətini əks etdirən “Professor Əbdülzəl Dəmirçizadə – 115” adlı geniş kitab sərəhsisi ilə tanış olanların gözləri qarşısında bir daha böyük alimin işıq-lı obrazı canlanır. Sərgidə alimin fenomenal araşdırmaları, fundamental elmi tədqiqatları, sanballı monoqrafiyaları, eyni zamanda, haqqında yazılmış Azərbaycan və rus dillərində çoxsaylı ədəbiyyat nümayiş olunur.

Əbdülzəl Dəmirçizadə özü haqqında yazırdı: “Mən ədəbiyyat, incəsənət və elm sahəsində bir sıra məşhur şəxsiyyətlərlə – Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Əbülhəsən, Səbit Rəhman, akademik Həmid Arslı, professor Cəfər Xəndan, Xalq rəssamı Salam Salam-zadə və başqaları ilə yoldaş olaraq təhsil almışam... Dilçilik sahəsində əsl tədqiqat apar-maq zərgərlikdir”.

Elm sahəsində istedadlı alim kimi tanın-an, Azərbaycan dilçiliyinin işlənilməmiş sahələrini (fonetika, orfoepiya, etimologiya, üslubiyyat, dil tarixi və s.) araşdırmış alimin “Azərbaycan ədəbi dili tarixi xülasələri”, “M.F.Axundov dil haqqında və Axundovun dili”, “Azərbaycan dilinin tarixi”, “Azərbay-can ədəbi dilinin inkişaf yolları”, “Kitabi-Də-

də Qorqud” dastanının dili”, “Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası” və s. kitabları yalnız Azərbaycan deyil, türk dilçiliyi xəzinə-sini də zənginləşdirən nümunələr hesab edilir.

Alimin etimologiya sahəsində araşdır-malarının bəhrəsi olan “50 söz” əsəri (Bakı, 1968) dilimizin tarixini öyrənənlər, tarixçilər, geniş oxucu kütləsi üçün bu gün də öz dəyəri-ni saxlayan kitabdır. Dilçi kadrların yetişməsi sahəsində də Əbdülzəl Dəmirçizadənin bö-yük xidmətləri olub. Belə ki, onun rəhbərliyi altında 70-dən çox elmlər namizədi və elmlər doktoru yetişib. Neçə-neçə dilçi alimin mü-dafiasında opponentlik edib.

Tanınmış alim və ziyahıların onun haqqın-da dedikləri də Əbdülzəl Dəmirçizadənin görkəmli elm adamı olduğunun sübutudur.

Qəzənfər Kazımov: “Professorun şəx-siyyətinə və əsərlərinə nəzər saldıqda belə bir

təsəvvür yaranır ki, elə bil, Azərbaycan dili onun şəxsinə öz böyük tədqiqatçısını gözlə-yirmiş və elə bil, professor Dəmirçizadə bunu duymuş, bu duyğu ilə hər tərəfə qol-qanad açmış, onun ilkin ehtiyaclarını öz zəhmət və istedadı, yuxusuz gecələri hesabına ödəməyi özünə borc bilməmişdir”.

Zahid Xəlil: “Ə.Dəmirçizadənin elm cəb-həsindəki sonrakı inkişafı onun bədii yara-dıcılığı ilə çox əlaqədardır. O, Azərbaycan dilinin qanun və üslublarını, daxili inkişaf dinamikasını bilməzdən əvvəl – bədii yara-dıcılıqla məşğul olarkən – onu dərinlən hiss etmişdir. Bu təbiidir. Çünki hiss bilikdən müqəddəmdir; həqiqəti hiss etməyənlər onu başa düşə bilməz, dərk edə bilməzlər”.

Paşa Əfəndiyev: “Onun aramla, səbr və böyük həvəslə oxuduğu mühazirələrin sə-daları indi də qulağımdadır. Mühazirələrin müəyyən hissəsini yazdırır və sonra da izah edirdi. O zaman Azərbaycan dilinin tarixinə dair, demək olar ki, çap materialı yox idi. Biz xüsusilə Əbdülzəl müəllimin “Dədə Qorqud” dastanlarının dilinə aid olan mü-hazirələrini, demək olar ki, əzbərləmişdik. Dastandan götürülən uğurlu misallar bizə eyni zamanda dastanın özünü öyrənməyə kömək göstərirdi. Əbdülzəl müəllim kafedra müdiri kimi “Kitabi-Dədə Qorqud”dan ixtisas kursu da açmışdı”.

Sonda əlavə edək ki, böyük alim İkinci Dünya müharibəsi illərində, Dədə Qorqud dastanları əsasında “Dədə Qorqud” librettosu yazıb və milli operamızın banisi Üzeyir bəy Hacıbəyli bu əsərə baxdıqdan sonra müəllifi təbrik edib.

Elə onun özünü də söz-sənət dünyamızın Dədə Qorqudu adlandırmaq olar.